

wapen in de schoolstrijd, *De Maasbode*, en de Rooms-Katholieke Staats Partij zelfs ruim een halve eeuw. Het is hier niet de plaats om dieper in te gaan op de stadia van partijvorming in Nederland, maar men diene te bedenken, dat noch het districtenstelsel met zijn consequentie van een electorale decentralisatie en het belang van een lokale kiesvereniging noch de ontwikkeling van het verenigingsrecht de vorming van nationale partijen hebben bevorderd. Partijchap ondervond bovendien in de politieke cultuur van de negentiende eeuw aanvankelijk geen positieve waardering. Het gevolg was, dat de krant buiten het parlement een exclusief middel van de politieke expressie werd en bleef.

De prioriteit van de partij-keuze woog zwaar in de redactionele politiek. *De Standaard* bij voorbeeld was in de eerste plaats een krant van de hoofdartikelen en de van drie sterren voorziene commentaren en glossen van Kuyper. De opmaak ging er zwaar onder gebukt. Toch moet de indruk worden weggenomen, dat Kuyper vooreerst een politicus was en geen journalist. Zijn vakgenoten waardeerden hem zodanig, dat zij hem in 1898 kozen tot voorzitter van de Nederlandsche Journalisten Kring en in 1901, toen hij eerste minister werd, tot erevoorzitter van deze beroepsvereniging. De confessionele journalist in de negentiende eeuw was de politiserende of culturele essayist. Het nieuws werd groten-deels aan de redactionele bureaux ontleend aan de andere kranten uit binnen- en buitenland, al dan niet met bronvermelding. De schaar was derhalve een belangrijker instrument van nieuwsgaring dan de telegraaf. In dit verband is relevant het personderzoek, waarmee de historicus Joan Hemels zijn proefschrift besluit: een onderzoek naar de wijze waarop de kranten verslag deden van de totstandkoming van het zogehe-ten Cobden-verdrag in november 1860, een overeenkomst over de vrij-handel. Hij telde in dat jaar kranten van gemiddeld vier pagina's want vóór 1869 was de pers door een belastingtarief, dat per kolom werd geheven in de vorm van het dagbladzegel, in haar omvang gekortwiekt. *De Tijd* ontleende in haar kleine dagelijkse uitgave in de week van 1 tot 7 november het nieuws over het verdrag aan gemiddeld tien kranten, voornamelijk buitenlandse.⁶ De historicus Peijnenburg, die door minu-tieuze archiefstudie een levensverhaal kon componeren van de eerste hoofdredacteur van *De Tijd*, de priester Judocus Smits, maakte melding van de schoolse indeling die deze hanteerde. 'Het buitenlandse nieuws verwerkte hij in grote geografische eenheden: onder de kop 'Duitsland' nam Smits bijna steeds ook het nieuws uit Zwitserland en de Oosten-rijks-Hongaarse monarchie op, onder de titel 'Frankrijk' speelde bijna steeds het Iberisch schiereiland mee en soms ook Italië, terwijl onder

6. J.M.H.J. Hemels; *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagblad-zegel in 1869* (Assen 1969) 350-352.